

Accountants hebben van oudsher aandacht voor fraude en voor continuïteit. Dat zijn immers twee onderwerpen die zeer relevant zijn voor gebruikers van jaarrekeningen. De laatste jaren is die aandacht groter of nadrukkelijker zichtbaar geworden, onder meer door de verplichting om bij wettelijke controleopdrachten in de controleverklaring te rapporteren over de controleaanpak omtrent fraude en continuïteit.

TEKST ALBERT BOSCH* BEELD SHUTTERSTOCK

Fraude en continuïteit: brothers in arms

Daarnaast bracht de Autoriteit Financiële Markten (AFM) in de afgelopen jaren enkele rapporten uit over de werkzaamheden van de accountant inzake fraude. En meer recent publiceerde de AFM een *Verkenning naar de aanpak van (dis)continuïteit in wettelijke controles*. Fraude en continuïteit lijken in beginsel losstaande onderwerpen, maar zijn dat niet. Fraude kan namelijk resulteren in continuïteitsproblemen. En omgekeerd: continuïteitsproblemen kunnen een *trigger* zijn om te frauderen. Niet elke fraude brengt een onderneming direct in continuïteitsproblemen. Toen Pathé ontdekte dat zij in 2018 was opgelicht voor € 19 miljoen was dat even slikken, maar in het boekjaar 2018 werd nog wel € 10 miljoen winst gemaakt; al was dit wel beduidend lager dan de € 22 miljoen het jaar ervoor en de ruim € 24 miljoen het jaar erna. Jachtenbouwer Hakvoort Shipyard ondervond een fraude door een boekhouder, ter grootte van € 1,9 miljoen, over meerdere jaren. Vanaf 2021 is het eigen vermogen van de botenbouwer negatief, maar niet of niet alleen door de fraude. De sindsdien in de jaarrekening onder de toelichting op de continuïteit opgenomen verwachting “dat de resultaten op de komende projecten zich positief zullen ontwikkelen” refereert dan ook terecht niet aan de fraude.

Attractie

Het lag anders bij Imtech. In februari 2013 werd bekend dat sprake was van een omvangrijke fraude bij de bouw van een pretpark in Polen. Imtech meldde in haar jaarrekeningen 2013 en 2014 dat de fraude “a serious financial impact” had op Imtech en haar stakeholders. Zo’n 2,5 jaar later ging Imtech failliet. Wat niet hielp, was dat in 2014 ook nog een

fraude in Duitsland werd ontdekt. Het pretpark kwam er niet, maar Imtech werd voor de curatoren wel een attractie, gelet op de kritiek nadien op hun beloningen. Enkele andere bekende voorbeelden van bedrijven die (mede) door fraude in continuïteitsproblemen kwamen zijn Wirecard, Steinhoff en Enron. Bij deze bedrijven was sprake van een vorm van frauduleuze financiële verslaggeving (de eerste vorm van fraude genoemd in COS 240.3), om de prestaties beter te laten lijken en de beurskoers op te drijven. Als bedrijven dergelijke fraudes niet afbouwen, wordt de gecreëerde situatie op enig moment onhoudbaar. De interactie tussen fraude en continuïteit ligt echter vaker andersom: fraude om continuïteitsproblemen te maskeren. Het meest klassieke voorbeeld daarvan is de fraude door Lodewijk Pincoffs. Zijn handelsbedrijven waren verliesgevend, maar om dit te maskeren presenteerde Pincoffs winsten in de jaarrekeningen van beide bedrijven. Al was de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalde ook Pincoffs wel.

‘De rationale om verslaggevingsfraude te plegen is niet geheel onlogisch; het redden van een bedrijf en daarmee behouden van werkgelegenheid is een nobel doel.’

Bedrijven die hun prestaties achteruit zien gaan, moeten het tij proberen te keren. Lukt dat niet goed of tijdig, dan ontstaat op enig moment bij het management druk om verslaggevingsfraude te plegen; bijvoorbeeld door opbrengsten eerder te verantwoorden, kosten te activeren, of door (bij) te sturen in jaarrekeningposten met een schattingselement. Het management is ook in een positie om dergelijke fraude te plegen. En ook de rationale om dergelijke fraude te plegen is niet geheel onlogisch; het redden van een bedrijf en daarmee behouden van werkgelegenheid is immers een nobel doel. En zo zijn in situaties van continuïteitsproblemen de drie elementen van de ‘fraudedriehoek’ prominent aanwezig.

Voorportaal

Wat ik opmerkelijk vind, is dat in COS 240 (Fraude) geen verwijzing of koppeling is opgenomen naar het begrip continuïteit. En omgekeerd, in COS 570 (Continuïteit) is geen verwijzing of koppeling opgenomen naar het begrip fraude. Maar juist in situaties waarin de accountant bij de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling concludeert dat sprake is van scenario 2 (onzekerheid over continuïteit) of scenario 3 (ernstige onzekerheid over

continuïteit), zoals beschreven in NBA-handreiking 1151, ontstaat er een soort voorportaal voor verslaggevingsfraude. Die situaties vragen om nóg meer invulling van de vereisten 32, 33 en 34 uit COS 240, die zien op *management override* (managementfraude). Het meest lastige bij continuïteitsproblemen is wellicht niet de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling zelf, maar de vertaling van deze situatie naar de verzwaarde invulling aan genoemde vereisten uit COS 240. Een concreet voorbeeld lijkt mij de controle van busfabrikant Ebusco, waar naast ernstige onzekerheid over continuïteit ook sprake is van verzwakte interne beheersing (getuige de oordeelonthouding bij de jaarrekening 2024). Alle ‘ingrediënten’ voor verslaggevingsfraude lijken daar aanwezig.

Als een faillissement bijna onafwendbaar is en de bestuurders daaraan toegeven, wil het nog wel eens gebeuren dat zij fraude plegen door oneigenlijke onttrekking van middelen (de tweede vorm van fraude genoemd in COS 240.3). Dit kan door activa tegen een te lage prijs uit de onderneming te halen, of door met de resterende liquiditeiten specifieke schulden van de onderneming, bijvoorbeeld die aan henzelf, alvast terug te betalen. Curatoren zien dit regelmatig bij de afhandeling van een faillissement en kunnen dergelijke handelingen laten vernietigen via de *actio pauliana*, dat stamt uit het Romeins privaatrecht.

Zo zien we maar weer, fraude is bepaald geen nieuw fenomeen. Resumerend: bij twijfels over de continuïteit is het helemaal opletten voor de accountant. En ik verwacht dat dit in continuïteit zo zal blijven. ←

Noot

* Albert Bosch RA is partner bij V&A accountants-adviseurs en verbonden aan de accountantsopleiding van de Vrije Universiteit Amsterdam.